

૧૨.૮ જિનાલયમાં અંજનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા શું છે ?

જગતમાં પરમાત્મ તત્ત્વથી ચડિયાતું, ઉંચું, બીજું એક પણ તત્ત્વ નથી. મધ્યબિંદુ કે કેન્દ્રબિંદુ રૂપે પરમાત્મા જગતનો આધાર છે. સજીવ નિર્જીવોનું ચાલક બળ છે. અનંત ગુણોના સ્વામી છે. શક્તિના ભંડાર છે. અખિલ બ્રહ્માંડના સાર્વભૌમ ચક્રાધીશ્વર છે. આવા પ્રભુજીની ઓળખ ચાર પ્રકારે થાય છે. ૧. નામ, ૨. આકારો (સ્થાપના) ૩. દ્રવ્ય સ્વરૂપ, ૪. ભાવ જિનેશ્વર (કેવળ જ્ઞાનની અવસ્થા)થી જણાય છે.

પરમાત્માના નિર્વાણ પછી પરમાત્મ શક્તિનું આલંબન જગતને ઉપકારક બનતું હોય છે. પ્રભુના નામ અને આકારની શક્તિ પરમાત્માની જીવંત અવસ્થા જેટલી જ સબળ મનાયેલી છે. પરમાત્માની ગેરહાજરીમાં નામ અને સ્થાપનાનું આલંબન લઈને અનંતા જીવો પોતાનું શ્રેયઃ સાધતાં રહે છે. આત્મકલ્યાણ પામતાં રહે છે. જેવી રીતે વીલ ઉપર કે ડોક્યુમેન્ટરી ફાઈલ ઉપર પોતાની સહી. પોતાના મૃત્યુ પછી પણ અસરકારક હોય છે.

પરમાત્મભાવ એ વિતરાગ મુદ્રામાં વણાયેલો છે. યોગ-સાધનાના ઉચ્ચત્તમ શિખરે વાત્સલ્યથી લઈ વિતરાગતા સુધીના સર્વ ભાવો પરમાત્માની મુદ્રામાં સંસ્થાપિત હોય છે. આરસની મૂર્તિ પથ્થરની હોવા છતાં પરમાત્મ ભાવોનું આરોપણ વિશિષ્ટ સૂરિભગવંતો ચોક્કસ વિધિ, નિયમો, આરાધન અને મંત્રો દ્વારા ગુપ્ત રીતે, એકાંતમાં મધ્યરાત્રીએ કરતાં હોય છે.

પથ્થરમાંય પરમાત્મપણાંનો અહેસાસ માત્ર તર્ક, બુદ્ધિ કે કહેવાતી શ્રદ્ધાથી થઈ શકતો નથી, પરંતુ રફ હીરો, કાચું સોનું જેમ પ્રોસેસ કરતાં શુદ્ધ બને છે. તેમ પથ્થરમાં ભગવાનની મૂર્તિનો આકાર બની ગયાં પછી આદ્યાત્મિક, માંત્રિક-યૌગિક વગેરે પ્રક્રિયા-પ્રોસેસથી સાક્ષાત ભગવંતને જોતાં, ભક્તિ કરતાં જેટલો લાભ થાય તે આ સ્થાપના મૂર્તિથી પણ તેટલો જ લાભ મળતો હોય છે.

જૈન મંદિરોમાં પરમાત્માની મૂર્તિમાં પરમોચ્ચ કક્ષાના ભાવો કે પ્રાણો આરોપિત કરતા પહેલાં, આઠ દિવસ પૂર્વે તેથી યંત્ર, મંત્ર, તંત્રની માંગલિક આરાધના દ્વારા પૂર્વ તૈયારી કરાતી હોય છે. શુભ મંગલ મુહૂર્તે જિનાલયમાં કુંભ સ્થાપના, અખંડ દીપક, નવગ્રહ, દશદિગ્પાલ, અષ્ટમંગલ, જવારારોપણ, તોરણ

માણેકસ્તંભ વગેરે વિધાનો થાય છે. પછી લઘુ નંદાવર્ત, વીરા સ્થાનક, બૃહદ્ નંદાવર્ત, સિદ્ધચક્ર પૂજન, દેવી પૂજન, ૧૮ અભિષેક, ૨૫ કુસુમાંજલિ વગેરે પૂજનો ભણાવાય છે. તે દરમ્યાન અને મંત્રોચ્ચારપૂર્વક વિધિ-વિધાન કરાતા હોય છે.

વિશુદ્ધ ક્રિયાકારકો પણ તેટલી જ જવાબદારી વહન કરતાં હોય છે. દશેય દિશામાં રહેલા શુભ અને શાસન અધિષ્ઠાયક દેવ-દેવીઓની સહાય, આશિષ વગેરે લેવામાં આવતી હોય છે. આ માંગલિક મહોત્સવ દરમ્યાન જીવદયા, અનુકંપા, સાર્થિક ભક્તિ, પ્રભુભક્તિ, ભાવના વગેરે ચાલતું હોય છે. પ્રભુજીની ભવ્ય અંગરચના બાળજીવોને પ્રભુ પ્રત્યે શ્રદ્ધા વધવાનું કારણ બનતી હોય છે.

સૂરિભગવંતો, ગુરુ ભગવંતો વિશુદ્ધકક્ષાના ઉચ્ચ ભાવો તથા પરમાત્મ ભાવોનું મનન, ચિંતન, સેવન કરતા હોય છે અને એમ કરતાં કરતાં આઠમા દિવસે જ્યારે અંજનશલાકાનો પરમ પાવન દિવસ આવે ત્યારે મધ્યરાત્રીએ એકલા જિનાલયમાં જાય છે. ક્રિયાકારકની સાથે, પરમ માંગલિક વિધિ-વિધાનો ફરી કરે/કરાવે છે. અતિ મંગલ ક્ષણે સોનાની થાળીમાં, સોનાની વાડકીમાં, સોનાની સળીથી હિરા-માણેક વગેરે રત્નોનું ચૂર્ણ. ગાયના શુદ્ધ ઘીમાં હલાવી તૈયાર કરેલ અંજનચૂર્ણને પરમાત્માના દિવ્ય નેત્રોમાં અતિ ઉચ્ચ સ્વરે મહામંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરતાં પરમાત્મ ભાવોનું આરોપણ કરે છે. આ દિવ્ય વિધાન કરવાનો માત્ર ગીતાર્થ, ગંભીર, સૂરિભગવંતોને જ અધિકાર છે. અન્યને નહિ.

અંજનશલાકાની મધ્ય રાત્રિએ કોઈપણ શ્રાવક-શ્રાવિકા અંદર જઈ શકતાં નથી. કે જોઈ પણ શકતાં નથી. સત્ત્વશાળી, પવિત્ર, ગંભીર, શાસન સર્મિપત, અને પ્રભુભક્ત એવા સૂરિભગવંતો પોતાના મન-વચન-કાયા અને પ્રાણોને પરમાત્મ તત્ત્વ સાથે સંમીલન કરતાં હોય ત્યારે આ દિવ્ય પ્રક્રિયા અંજનશલાકાની થઈ શકતી હોય છે. જેમાં શ્રીસંઘના અને જગતના ભવ્ય જીવોનું કલ્યાણ સમાયેલું હોય છે. આવી અંજનશલાકા થયેલ પ્રતિમાના સમ્યગ્ દર્શનથી આદિની પ્રાપ્તિ, સ્થિરતા, નિર્મલતાનું પરમ કારણ બનતી હોય છે.

પાપ, તાપ, સંતાપથી બળતા સંસારી જીવો માટે પરમ શીતલતા આપવાનું પરમાત્માના બિંબમાંથી નીકળતી નૈર્સિંગક ઊર્જા કામ કરતી હોય છે. આ રીતે અંજનશલાકા થયેલ જિનબિંબને જ ભગવંતની

દ્રવ્યપૂજા (અષ્ટપ્રકારી કે પંચોપચારી) અને ભાવપૂજા થઈ શકે છે. અન્યથા હૃદયમાં તેવા ભાવો ઝટ સ્પર્શતા નથી અને ટકતાં પણ નથી. આવા પ્રભુજી ચિરકાળ પર્યંત જગતના જીવોનું શ્રેયઃ કરતાં રહે છે. જેવી રીતે સદેહે કરે છે.

ત્યાર બાદ મંગલ દિવસે, મંગલ ઘડીએ, જિનાલયના અંદરના ગભારામાં પબાસન ઉપર દૃષ્ટિ (બારશાખ=બારણાના ૮મા ભાગે) ગોઠવીને. ચોક્કસ પ્રકારની વિધિ-મુદ્રા-આલવાનાદિ કરીને પ્રતિષ્ઠાની પૂર્વ તૈયારી કરવામાં આવે છે. પ્રતિષ્ઠા ચર્તુવિધ શ્રી સંઘની હાજરીમાં- ગુરુ ભગવંતો 'ૐ પુણ્યાહં પુણ્યાહં પ્રિયન્તામ્ પ્રિયન્તામ્' ના ઉચ્ચ સ્વરેથી નાદ કરતાં/કરાવતાં, મંગલ ક્ષણે 'ૐ સ્થાવરે તિષ્ઠ સ્વાહા' એ મંત્રથી પ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા કરાવે છે. પરમાત્મા જેવા ગાદીનશીન થાય અને મંત્રોચ્ચારથી પ્રતિષ્ઠિત થાય એટલે ઘંટનાદ, શંખનાદ, બેન્ડવાજ, પીપુડી, શહનાઈ વગેરેના ગગનભેદી મંગલ સૂરોથી વાતાવરણ ગુંજી ઉઠે છે. ચારેય બાજુ આનંદ/મંગલ/પ્રસન્નતાની છોળો સૌના મોઢા પર જોવા મળતી હોય છે. સર્વત્ર હર્ષ-ઉલ્લાસનું વાતાવરણ રચાય છે.

આ રીતે પથ્થરનેય જીવંત બનાવી, હજારો લોકોની પ્રભુજી પ્રત્યેની શ્રદ્ધાને ભક્તિને, સમર્પણને, ભાવોને અને તે દ્વારા ભવમુક્તિ કહેતાં મોક્ષને આપનારી દિવ્ય અંજનશલાકાનો મંગલમય મહોત્સવ જોવા જેવો હોય છે. એક પરમ વિધાન દ્વારા આખા સમગ્ર વાતાવરણમાં શુભત્વનું સામ્રાજ્ય રચાતું જાય છે. પ્રભુ ભક્તિ દ્વારા જીવોને પ્રબળ પુણ્ય સંચય, પાપક્ષય અવિરત થતો રહે છે. સંસાર સાગરથી તરવા માટેનું સર્વશ્રેષ્ઠ આલંબન, પૂર્વના પૂણ્યોદયને કારણે જીવને મળે છે. પરંતુ જિનમંદિરના નિર્માણથી લઈ પ્રતિષ્ઠા સુધીના દીર્ઘ પરિશ્રમ અને પ્રક્રિયામાં ઉદારદિલ શ્રાવક, શ્રાવિકાઓના તન, મન, ધન અને સમર્પણના લાભ વિના પરિપૂર્ણ થઈ શકતું નથી.

આમ એક જિનાલય હજારો જીવોના કલ્યાણમાં પ્રગટ-અપ્રગટ પણે કલ્યાણનું કારણ બનતું હોય છે.